

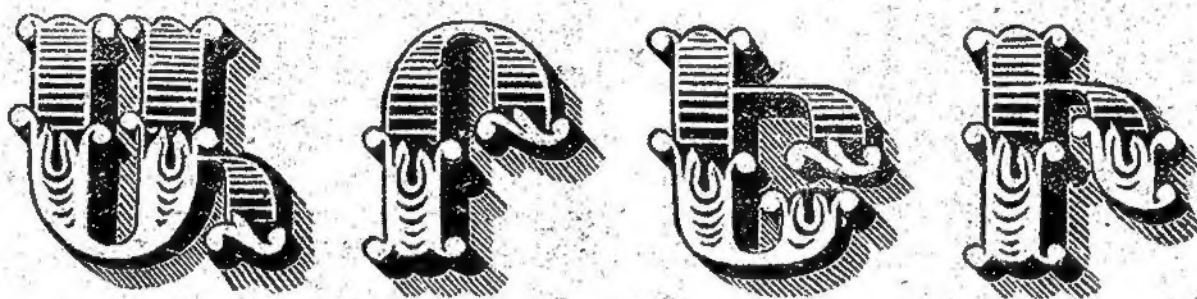
ՀԱՅԸ 5 ՄԻԼԻԷՄ

ԴԱՅՆԱԳԻՏ

Տարեկան վճարում
ԵՂԻՊՏՈՍ . . . 2. 0. 50 40
ԱՐՏԱՍԱՆՄԱՆ ՅՐ. 20 10

ԻՎԱՆՈՍԿԻՆՆԻՆԻ ՀԱՄԱՐ ԳԻՄԵՆ ՏՆՕՐԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՄԱՆ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

40 ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԾԱԲԱԹԸ ԵՐԵԲ ԱՆԳԱՄ

ԽԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՎ ՏՆՕՐԵՆՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի Տարեկան, Թիւ 10

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՐԱԿ

ՀԱՅԸ

Journal ARY

B. P. N 600

Alexandrie, EGYPT

ՀԱՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԶԵՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆ

ՏՆՕՐԵՆ-ԽԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԱՅԱՆ ԹԵՔԵԱՆ

ԿԱՄԱՌՈՐԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Բեթորոկրատն զարնաւած հե-
ռագիր ըր զոր մեր բնթերդոնե-
րը տեսան մեր նախորդ համարին
մէջ, կը յայտնէ թէ 167 Հայեր Ա-
մերիկայէն հոն հասած են իրեն-
կամագինուոր կողմէն իննելու և
կողմէն ու Հայաստանի մէջ գործող
թուրք ու Բիւրտ կանոնաւոր
ու պաշտպանը որոնքուն գէտ կը-
ուելու համար Ընթերցողները կը
յիշեն հարկաւ թէ Ամերիկայի
կամաւորներու առաջին խումբը չէ
աս, և թէ ամիսուկէս առաջ ալ
Բեթորոկրատն ուղղակի մեզի տը-
րուած տեղեկութիւն մը կը հազո-
ղէր ուրիշ խումբի մը նոյն նպա-
տակով Ռուսաստանի մայրաքաղաքը
ժամանումը անոնք, շատ հաւանորէն,
Հայ կռիւին դաշտերուն վրայ են
հիմա, Վասպուրականի, Մուշի և
Բաղէշի հայ դաշտերուն վրայ: Եւ
ասիկա գեաւ սկիզբն է միայն Ամե-
րիկայի կամաւորական շարժումին,
որ կը տարածուի ու կը զորանայ
հետզհետէ: Այս վճռական պահուն
Հայաստանի երկրասարգին, այն-
պէս ինչպէս որ ամերիկացիները
կատարել և ուղիարհանքը կը կտրէ
կանցնի իր ամբողջ ունեցածը, դրա-
մէն ետք կեանքն ալ, նուիրելու հա-
մար հայրենիքին, նուիրական կը-
ռիւին մէջ բռնուած հայրե-
նիքին:

Ուրիշ տեղեր, ինչպէս Ռուսա-
նիա, Պոլսի արհաւիրք և Յունաստան,
որոնք աւելի մօտ են մեր ռազմա-
նականին, աւելի կ'աւելի ալ տե-
սան ճամբայ ինչպէս մեր երի-
տարագ կամաւորներուն, ոչ անոնց
ամենուն սակայն, որովհետեւ վեր-
ջէն տեսակ տեսակ դժուարութիւն-
ներ ելան անոնց առջեւ, և անոնք
չկրցան հետեւել իրենց ընկերներուն
ու իրենց արտին ձայնին:

Երբեք եգիպտոսի մէջ է որ այս
ուղղութեամբ գրեթէ բան մը չե-
ղաւ մինչև հիմա: Արդար ըլլալու
համար ըսենք թէ փափաքն ու ե-
ռանգը չէր որ պակսեցան: Նոյն
խիւ մէկ քանի փորձեր կատար-
ուեցան այդ փափաքներուն մարմն
տալու, դանոնք խմբելու և կազ-
մակերպելու մտքով: Գահիրէն,
Աղեքսանդրիայէն, ինչպէս նաեւ
գաւառի քաղաքներէն, քիչ չէին
անոնք որ մեկնելու պատրաստա-
կամութիւն կը յայտնէին և դի-
մուկներ կը կատարէին ամենուրեք
ուր կը յուսային թէ գոհացում մը
կրնայ տրուել իրենց փափաքին:
Այսպէս, միմիայն մեզի, բազմա-
թիւ առաջարկներ եղան անձամբ ու
գրուած: Արեւելի հրատարակութե-
նէն առաջ ու վերջը, ոմանք մին-
չև իսկ այնքան անհամբեր ու ստի-
պողական, որ քիչ կը մնար քեզնա-
խառնէին իրենց չկրնալ գոհացում

տալու: Համար, տեսնելով որ իրենք
իրենց արիւնը թափել որոշել էին
ու զսուս պատեհութեանց և հաշիւի
վրայ կը խօսէին իրենց... Աւագ, չի
բաւար երբեք որ ուղեւ կեանքը
տալ պէտք է տակաւին որ ուրիշ
ներ ընդունին զայն և իր տեղը
հասցնեն պարզ ծրարի մը պէս...
Այսօր, որ ակամայ սպասումի
շրջանէ մը վերջ վերջոյն երեւան
կ'ըլլեն այդ փափաքները, մենք
պարտական կ'զգանք այդ մասին
մեր գիտցածն ու մտածածը ըսե-
լու, դոնէ որոշ չափով մը, այնչափ
մը որչափ որ պէտք է խան-
դավաւութեան գոյրըն ժառանգ
որիւն համար մեր մտքի պա-
տահանին վրային և պղտիկ բաց
ուսածք մը կարենալու համար տես-
նել մենէ գուրա գտնուած իրակա-
նութիւնը:

Առաջին խնդիրը—ու թէ կարե-
ւորութեան այլ պատեհութեան
կարգաւ առաջինը—գրամական խն-
դիրն է, որ կը խոստովանենք, մեզ
չկրցանք ինքնուրուի կառուցել: Ինչ
պէս որոշեցինք: Մենք զայն կը
լուծենք, այո, գրչի մէկ հար-
ուածով, որովհետեւ անիկա մենէ
վեր, մենէ անկախ չէ, որովհետեւ
եգիպտականութիւնը 5.6000 ոսկի
մը տալով հեռու է քամուած սպա-
նած ըլլալէ: Միւս պատեհութիւն
աղիւրդ ծանր տուրքերով, ներքին
խոշոր փոխառութիւններով կը դը-
նեն իրենց պէտք ունեցած դրամը:
Նոյնը պիտի ընենք մենք ալ: Ատոր
համար պիտի բաւէր որ մեր Ազգ-
իշխանութիւնը եգիպտականութեան Հա-
մաժողով մը գումարէր, պէտքը
բացատրէր և սահմանէր, ուրիշ յե-
տայ եթէ դանուէր տակաւին մէկը
որ իր հարստութեան որոշ մէկ մա-
ւը չյառակացներ իր հայրենիքը վե-
րագնելու գործին, պիտի կըր-
նայինք զայն ճշգրի գաւառան մը
համարել, Հայկական զինք ար-
տարուել հանգիստաւորապէս, անոր
յառաջիկայ պատեհին ու շահերէն
անմասն գնչուի մը վիճակին մէջ
թողուլ զինք... Դրամական խն-
դիրը չէ՝ ուրեմն որ մեզ կը սար-
սափեցնէ, և մենք կը հաւատանք
սրբէն որ երբ ամենքս քով քովի
գալու ըլլանք ու պէտք եղածին
պէս աշխատինք, մեր ժողովուրդը,
որ կը վճարէր աստեղծը, կը վճարէ
կրկին, լայնօրէն և յօժարակամ կը
վճարէ...
Խնդիրը, բուն խնդիրը մեզի
համար, կամաւորներու օգտագոր-
ծութեան խնդիրն է, սա՛ թէ օճը
և ինչ միջոցաւ կրնան ամենէն ա-
ւելի օգտակար ըլլալ ոչ միայն ե-
գիպտոսի՝ այլ և արտասահմանի
մեր կամաւորները:

Արդ, անկեղծօրէն, մենք մին-
չև հիմա և գեաւ այսօր, չուղեցինք
ու պիտի չուղեցինք՝ որ արտասահ-
մանի Հայկական ամբողջ այժմ կող-
կաս և կողկասի վրային Մեծ Հա-
յաստան թափէր: Թո՛ղ ասոր հա-
մար նուազ հայրենասէր համարեն
մեզ՝ եթէ խիզ կ'ընեն, բայց մեր
պարզ համոզումն է որ հայրենասէ-
րու իւր չէ հայրենիքի դէպ մասը
զիտակցաբար գոհել միւսին, մէկուն
համար բան մը չընել և ամբողջ
հոգածութիւնը նուիրել միւսին,
զիտակցով մանաւանդ որ այդ միւսը
բաղկատմամբ ասպիկեմն՝ արդէն
նպատակաւորուած է մեծազոր կա-
ռավարութեան մը և Հայկական
զորաւորագոյն կէսին օգնութեամբ:
Արտասահմանը հաղիւ թէ, որոշ
վայելեանի մը, պիտի կրնար հասնիլ
կրկինից պէտքին, անոր մարդու և
նիւթի պէտքին, ու մենք գեաւ յո-
սենք չկտրած թէ այդ հնարաւո-
րութիւնը կ'սլ մեզի համար, պիտի
տանէինք մեր քիչը աւելցնել կող-
կասի շատին վրայ, առանց այն
միակ արդարացումին թէ մեր այս
քիչը անհրաժեշտ է կողկաս, պա-
րագայ մը որուն առջև վարանելը
ոճիր պիտի ըլլար իրօք...
Պէտք կ'այ բաւել թէ այս խն-
դիրը մեր անփափաք ունեւոր մը
«անհրաժեշտութիւն» չէ, ինչպէս
ուղեցին ըսել ոմանք: Աւելցնենք
թէ կամաւորները զրկելու անհրա-
ժեշտ միջոցներուն վրայ—ու թէ
գանձը իրենց ծախքով՝ այլ ամբողջ
ժողովուրդին ծախքովը պատրաս-
տելու և զրկելու միջոցներուն վրայ
—մասնելու ենք առանց աշխեւ
ժամանակ անընելու: Մինչև որ
միջոցներն հայկականութիւն ու պատ-
րաստութիւնները տեսնուին, վայր-
կեանք եկած կ'ըլլայ նաեւ որոշե-
լու թէ ո՛ր աւելի հնարաւորու-
թիւն և աւելի անհրաժեշտութիւն
կայ մեր պատրաստուած ուժերը զը-
կելու: Եւ քանի որ գործը ամենուս
է, քանի որ մենք չէ՛ որ մենք չորսը
ունենք խիզքի և հայրենասէր ջեման,
քանի որ ամենքս հաւատարմապէս
կը սիրենք թէ՛ Մեծ և թէ՛ Կրկին-
կան Հայաստանը, մենք հոն կը պար-
գենք մեր գիտցածը, ուրիշներ ի-
րենցը, և որոշումը կ'ընդունենք ու
կը դրածագրուի ամենուն կողմէ,
մէ՛կ կամքով, մէ՛կ սիրտով և մէ՛կ
ոյժով:

ԱԶԱՆ ԹԵՔԵԱՆ

ՊԱՆՈՒՅՏԱՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ
(ԱՐՁԱԿ ԲԵՐԹՈՒՄԸ)

Պէտք է որ մեր հոգին այնպէս ըլ-
լայ, պարսպապատ քաղաքի մը պէս ըլ-
լայ որուն պատեհներուն վերեւ ծածա-
նիւր միայն զգանք պատմաւորի խը-
րխտապան զորքին:

Պէտք է որ մեր արու հոգին, հիմա,
այնպէս ըլլայ, գթութեան արցունքնե-
րով մեր ներքին ծովանայ, բայց իր
այդ վշտի անհունութիւնէն կ'ախիլ մը
իսկ դուրս չի տայ:

Որ պիտի գայ, սակայն, երբ
մեր սրտին պարսպներն ու թուրքերը
պիտի փլչին հիմերէն, և մեր աչքերէն
զուրկ պիտի յորդին անխառն յուզումի
մը զսպում ալիքները:

Այն օրուան առաջին պահերուն,
երկային աներկայ ձեռք մը արեւել-
եան հորիզոնին առջեւ կը պիտի զա-
չէ սե վարադուրը ստրկութեան վրէժին
զիշիւրին եւ մենք պիտի մարենք չու-
տափով ճաղները բոլոր, քանի որ նա-
պատեհ պիտի ըլլանք ներկայացմանը,
հայրենի լեռներուն վերեւ, մեր և մեր
նախապրիւրուն իրականացող Ոսկեղէն
նրապէս:

Եւ անա՛, իսկ և իսկ անանկ պիտի
կարծենք Արտաւթեան զեղծներն, որ
հայրենի բռնութեան ետեւէն վե՛րջին
պիտի բարձրանայ, իր հակաին վրայ կը-
րելով իրը սպամանք նարանի շողո-
ղուն ատղէն առաւօտեան:

Ո՛վ պիտի կրնայ թուել լուսաղբստ
նաժիշաները, որ պիտի ընկերանան Ար-
շաւոյի ծաղիկապառի հարկին: Ո՛վ պիտի
կրնայ, մեր հոգիներուն չափ, խոր սար-
փանքով ունենալ մանկ երգին, որ
պիտի ըլլայ նախընտրանք Արտաւթեան
առաջին օրուան բացումին:

Առաւօտիկ կուգայ, կը մօտենայ
այն օրն, երբ քաղաքներու փառքի աղ-
ղաքները, խիզքի խաղախ մըրկէն
քուտն, աղաւթաւորիկներու յաղթա-
կան թափոթին առջեւ պիտի վաղձու-
տին, կայթն ու պլիւսայր պիտի գլո-
ղին, մինչ անոնց հառաքանչ նայածը
ներսն առջեւ, Թաթարները (Tatars)
քաղաքներու հորիզոնին վրայ
մերկապէս մըրկել պիտի տեսնեն
պիտի տեսնեն ու բռնէ կրկին: Նոյն իսկ,
ո՛ հրաշալի, տուրքերուն մինչև ստի-
ները պիտի նետէ, ուրիշ փոքրիկ թը-
չաններ, անհայտաբոլի վախ մը հոն
պահու ըստ մանկական հոգիներուն նման,
զուրկ պիտի գան խմբովն ու թափոթին
վերեւէն պիտի թափին զուարթ ճառ-
ղիւններով:

Բայց, ինչո՞ւ այն ատեն մեր աչ-
քերը պիտի մթաղեն, վայրկեան մը...
Որ պիտի գայ, երբ յանկարծ մեր
նրախ թուրքերը պիտի փլչին հիմերէն,
ու մեր աչքերէն պիտի յորդին անխառն
յուզումի մը զսպում ալիքները... Եւ ան-
հոգ թաղանթներն ու յիշելով անհամար
այն մանուկները բոլոր, որոնք—անէ՛ծք
արեւելեան հրէշներուն— չի պիտի գան
դուրս չի պիտի գան երբեք իրենց
պատմութեան սեղանին:

ՄԻԶՐԱՆ Թ. ԱՍԻՐԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

Կը ճանչնա՞ր Պ. Հիրսթը Ամերի-
կացի միլիոնատէր մըն է որ ներկայիս
չորս մեծ օրաթերթեր կը հրատարակէ
Միացեալ-Նահանգացի մէջ. Թաթարներ-
նէն մէկն է ամերիկեան այն մատուլին
որ «Կոլդին» կը կոչեն, հաւանականաբար
որովհետեւ կատարեալ ոսկեման մըն է
զայն բանեցնողներուն համար...
Այդ չորս օրաթերթերուն տէր և
տնօրէնը մի և նոյն անձը ըլլալուն հա-
մար, կ'ընթացէ հարկաւ որ չորսն ալ
միւսին հաղաքակաւորութիւնը կը պաշտ-
պանեն, միևնոյն գոյնը ունեն: Ասիկա
գերազանցօրէն օրաւարանական է, սա-
կայն ոչ դրական, ոչ դրամաւորական,
ըստ ամերիկեան ըմբռնումին: Ասիկա
գործ, «business» չէ...

Պ. Հիրսթ, իր կատարեալ business-
man, տարբեր կերպով վարւում է:

Երբ պատերազմը ծայր կուտայ, Պ.
Հիրսթ անհրաժեշտ կը դառն զիւրք ըն-
նել աշխարհը երկու քի բաժնաւ մեծ պա-
քարին մէջ, որովհետեւ անպիտ Թերթ մը
պիտի կրնայնք իր... յաճախողները:
Բայց նկատելով որ Ամերիկացի ըն-
թերցողները երկու ընդդիմադրող բա-
նակներու բաժնուած էին առաջին օրէն,
Գիրսթն աւելի և Դաշնակցական Պ. Հիրսթ
կ'որոշէ երկու կուսակցութիւններն
ալ գոհացնել, երկուքին ալ ծառայել
միաժամանակ, որով իր Թերթերէն եր-
կուքը բաց է բաց գերմանական ուղ-
ղութիւն մը կ'ընդգրկեն, միջոց միւս
երկուքը պաշտպանում ու փաստաբան կը
կանչեն Դաշնակցութեան դատին...
Ու մենք կ'ըլլա՞նք կը գտնուինք
ու կը նախատեսք մեր հրապարակագր-
ներէն կամ գործիչներէն անոնք որ
սկըստէն և կարծիք կը փոխեն, նոր
գոյն կ'զգենուն, նոր գոյն կը պարզեն,
հետեւ պաշտամունքին կ'այրեն, պաշտպա-
նածին քանդել կը նկատեն, կը հայտնեն
այն բանին դէմ որուն անուամբ կ'երգ-
ուենային: Թուք ու մեր կը նետեն
անհրաժեշտ որոնց զովքը փոքրեր, փառքը
զարկնելուս էին խնամաւ ձեռքբերով...

Ինչ է հրապարակագիր մը որ առ-
բերելով ուղղութեան մը հետեւիլէ հա-
քը, օրին մէկը կը լսէ դաս շահկարծ,
որ մէկ տարբէն միւսը, նոյն իսկ մէկ
օրէն միւսը կարծիք ու գոյն կը փոխէ
հրապարակագիր մը քով որ միաժամա-
նակ կը պաշտպանէ երկու հակառակ քի-
ւորները:

Կ'ընէ որքո՞ւն տեղ մը ներմալ, հաւաք
կ'ընէ հոն «ոչ», ապա մինչև երկինք
կը բարձրացնէ անդին գիտնէ գիտնի կը
դարձնէ միևնոյն բանը կամ անձը...
Ասիկա անուղղութեան, փոփոխա-
մըտութեան record, լրտն ու դուր-
դործն է. և արդար ըլլալու համար
պէտք է խոստովանել որ ոչ մէկ հայ
հրապարակագիր կրնայ հաւատարիկ անոր:
Պատիւ հայ մամուլին:

Երբ ամենէն դաշնակցական յեղեղով
հրապարակագիրն անդաւ հաստատուե-
լու թեան ծայր մըն է Պ. Հիրսթի տե-
սակէն օրապրոցներու ըմբռն...
Եւ ինչո՞ւ աւելի պայթեցնել առաջ-
նոյն ընթացքին՝ քան այն երեւոյթէն որ
սիրայ մէջ այնքան սովորական դարձած,
այնքան ընդունուած ու ներուած բան
մըն է: Ամենէն զեղեցիկ ու կարողին
սիրուած կիներն անդամ կը լքեն իւ-
րին մէկը, տիպոս, և յաճախ մըրցու-
ցութիւններու համար որոնք չեն արժեք
զերենք... Ուղղութիւնները ինչ են որ
արժանի ըլլան լաւապէս բաղգի մը
քան ամենէն աղուոր կիները աշխար-
հա...

Ասորե կ'սկսիմ մաս առ մաս հրաւա-
րակել վերին աստիճանի ժամկետներ
ուճեցող այս քաղաքականութիւնը՝ հաղելով
զայն «Մշակ» եմ:

Ռուսական դրամաւոր պատանց ոչ
միայն իրեն անակալայ, այլ և իբրեւ
հրաւը, այնպիսի ժամանակ, երբ մենք
ինքնապաշտպանութեան միաժամանակ ու-
մեզ կուգէ յետոյ՝ եթէ դիմադրութիւնը
չարժանակալու կ'ընդ պատճառ էինք
զուս, մղված մեռնել չուղելու բնապէս,
բայց սովորաբար այնքան էր մեր աղիք-

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՒՅՏԱՆ ԱՅՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

Ազգ. Շահերու Պաշտպանութեան Հիմնադրանքի Է. Պոլկարանայեր. — Պոլկար ճաշահր մատուլին կոչեր:

Պօղոս Նուպար Փայայի նախագահությամբ
 թեմն հերքեւ կազմուած «Աղբային Եւս-
 ներու Պաշտպանութեան» յանձնարարում
 ըին արձագանդ ըլլալն նամար ժամա-
 նակէ մը ի վեր Պաղ-Պաղբոյ մայրաքաղ-
 րաքէն Հայ դատաւիժ, նախաձեռնու-
 թեամբ տեղւոյս Հ. Բ. Ը. Մ. մասնա-
 ճիւղին, օգոստիկին իջ դուստարէ՝ որոնք
 Եւսնական ինքնաշարժութեամբ Եւսնական

Դան խմբակցական ստանձնաթիւներու ղայց Սօցիալի որդամոր դատաւորաց, ինչպէս և ըտմանակ Պուկարիոյ Հայ գաղութին մեծամասնութիւնը, ակնաջ չի կարելով ալ ճշդոյններու, ամէն կողմ Աղղ. Եանուր, Պապագանութեան Հիմնադրամին համար սկսան ձեռնարկներ ընել, Սօցիալի մէջ կազմուած Եպիսկոպոսականութեան մը որուն կը մասնակցին յայտնի ազգայիններ, Տ. Տ. Գ.

Կալանեան, Գաաուկէ Եւաղիլեոսեան,
Թորոս Ներսիսեան, Միկրդան Սարգս-
յանեան եւ Կարոսեան Այդրեանս Առաջ-
օրէն իսկ, երբ Դանդապու թեան սղիւ-
ռեցաւ, ժողովուրդը ցայց ստաւ իր հո-
մախրութիւնը եւ առաքօրէն կը մասնակցի
Պաւլպաղէն աւետած անդիկութեանց
համեմատ, աշնտեղ ալ կարեւոր դռմաբ-
ար հանգպանակուած է: Տէնտաղած, Ռուս-
նուց, վաւան, Յիւլիս, յանձնախումբեր
կազմուկուր վրայ են:

* * * երկրի վիճակը օր ըստ օրէ կը
 վառթարաւայ, Թաւալ, կողոպուտ, սպան-
 իւթներն, շարք եւ կախաղան սովորա-
 կան բանին եւս դարձեր: Ամէն օր նորա-
 նոր լուրեր կը հասնին որոնց շատ գէշ
 կը պատկերացնէին երկրի Ժողովուրդին
 վիճակը: Գուլիար մամուլը, իբր հայա-
 տէր աղլի մը նախդային կարծիքէն ներ-
 կայացուցէին, միշտ ամբադանալ կ'ըլլէր
 այդ լուրերուն, ու ցաւով է որ կը գե-
 տէ: Հայաստանի և Կ. Փոլսոյ մէջ Հայոց
 հանդէպ կատարուած բարձրագոյն քիչ-
 ներք:

«Լօրիա», որ օրվանն է կառավարա-
կան կռուակցութեան և իմաստաբո-
րկենայիքի, «Հայաստան» վերնագրով
խմբագրական մը ստացած է իր երէկի թի-
ւին մէջ:

«Հայաստան, անուն մը ցվերջ՝ առգլ-
մէջ, երկիր մը՝ միշտ արթնիքի և ար-
ցունքի մէջ։ Մեծ պատերազմը, վայրա-
դութեամբ լի, մարգասէր աշխարհի ու-
շաղթութիւնը ամբողջ իր վրայ կրակե-
ւեւ Հայաստանի համար բան մը չի լըն-
ուիր, բան մը չի խառտիր, բան մը չի
գրուիր։ Կենդանի թիւեր և բոլոր պա-

տեղադրի մէջ է՝ Հայաստան պետք
մտնելի Ոչ, Հայ տարբեր, ծնած Ասիոյ
մէջ, քնդունալ Բրիտանիոյ թիւում կար
ծել մշտնջենացի շարքերու։ Կամ
այսօր մոլորեալ թիւերու կողմէ խոյ
բաշխան քննաշնորհի կնիքարկում է Հայ
աղբիկն այսօրեան կրած սարսափելի
միջնէն զարդ իր պատմութեան մէջ տեւ
նուած չեն։ Թիւք մոլորածն թիւն
կրակ է արեւն կը ցածէ Օսմ. կայսրու
թիւան թուրք խորքերուն մէջ, Հարիւ
նաղար զաղթականներ իրարմէն իս
խած են կողկաւտ Ռուսի մեծ մասն

քլուած են Միջազգեօր, ճանապարհը
հետապնդուելով զԵրուրեհն է. և սրախող
խող բլլալով 5000 կիտուկիէն ահա կաշու
էն ձերբախլուած են, որոնցմէ 330ը միայն
Պօլսոյ մէջ. ասոնցմէ երեպոխան վրաս
եան սպաննուած է, իսկ միւսները կը մնա
նին անօթութեան և հիւանդութեան:Պ
Պօլսոյ մէջ ձերբախլուած են. Ջօզֆա
վարդէս և Եւրինիոս Անծոց ալ միեւ
նոյն ճակտտապիւր կ'սպասէ. Կիլիկիո
մէջ շատեր կ'սխալան են հանուած. Պօ
սոյ մէջ 20 հոգի կ'սխալուեցան, որոն
համար անոնք ազգակիցները Սօփիոյ
մէջ հոգեհանգիստ կ'ատարեցին Թիւրք

(*) Անցեալ բալար այս տեղեկութիւնները պէտք է ընդունել վերապահութեամբ. ամենցով: Ոճանք մերում են առդէն, ինչ որ ենթադրել կուտայ թէ վիսմերալ նոյնքան անմիջեղ կամ գէթ չտիպազանգուած են: Մ. Խ.

Մեր կորուսաները անդեղորան, բայց
 թշնամիին կորուսաները՝ Լուսապատիկին
 են մերենին, կորուսաները գլխակերտով
 Լեյուսած էին. սաղարուած էինք՝ վառեն
 կիտելով անցնիչ, թշնամի մտնէ իրսա
 բաղձաթիւն էր. մեր դէմը ունէինք շէ
 զօրապատին, բրտախախտ լուսայրոյ գին
 ւորենելով. Աննաւաւաւի է թէ ինչպէս
 կեցան պարտաւի, մահաւանդ այնքան
 անտառիկ գիրքեր ունենալով, Այս կռիւն
 մէջ մենք միայն 900 գերի բռնեցինք,
 որովհետեւ մնացողները ան ինէ անցուած
 էին. չորսուսաց վառ են այս մարդիկը
 որպէս զօրապատինք իրենց

Քեզի կ'իմացնեմ որ Սուշէ պաշար-
ուամ է հ. քիչ աս նէն մերը պիտի ըլ-
լայ:

ԼԵԻՈՆ

«ՀԻՒՍԻՍԻ ՀՄԿԱՆ»

Հեռույդիւնըրը ծանուցին թէ ուսա-
կան լաւակը պաշտպանութեան երկրորդ-
գի՛նն վրայ քաշուած է ու ուսարո-դեր-
ման բանալը՝ վարչաւիոյ ճիւղօթային
կողմը կը յառաջնայ տակաւ Ռուսա-
ման Բուրժիոյ մայրաքաղաքը դուցէ քի-
օրէն ճոյնիկ պաշարուի թշնամի զօրա-
բանակին:

Տղայամուտիւն պիտի ըլլար ծած-
կել որ ոռւսական մեծ քանակը, ի սկզբան
անդիմադրելի խոյանքով մը կախցիկ
աքշաւելէն ու Գերմանական Բոլոնիոյ
ու Արեւելեան Բաւարիոյ սահմաններէ
խիկ կտրտուելէ ցետոյ՝ ջրան օրտան ա-
մենաւատարմի յայտնադիմելէ։ Եւսք
վերջերս ազգութիւնքի նուաղութեան
հետեւանքով երկու հարկու զիւրմէթրոյ
չափ յետս նահանջելու

Հկլիխնակաւոր ռազմագէտներու ընդ-
հանուր կարծե՛քն է, սակայն, թէ ռուսա-
կան մեծ սպայախմբաւ ճարտարութեան
ըտրտազոյցն ապացոյց է մէկ առաւել-
իլիքի՛ն: Դա՛նաւելին, մէջ է, ի՛նչանակի
նախնայը պատե՛րազմական արեւոտակի
ամենէն ռեփուար մասը կը նկատուի, մա-

Դժոխային հրեականները շատ մեծ հեռու
ուսուրժություններ են կրում և նախապես
զորքը կրակի տակ առնել ու խուճապակի
մատնել զանազան զորքաները և նախ
հանձնել յստույթը յարձակումներով
քաղաքը կոտորածով կարգավորել

պովզ, նահանջի միջոցին խակ հետապնդն
զու, թշնամի ին ահանջի կորուստները աը
ւաւ, երեսուն հազարի մօտ զերի բանց
շնգեց 17-տ-որ-թշնամին ճնդքն զի զինե-
րը ե իր կամ ձախ թուը դարձանուը
երկու, կապակ մեջ առնե զինքը, զայտու-
ցաւ, ինչպէս ֆրանսական բանակը պա-
տերազմին սկիզբը, թշնամին կարծե-

իր հտուհէն քաղել ուղղելով, որպէս զի
ինչպէս Մանանի մէջ, իր ճախապէս ընտ-
րած նորաստեղծութիւնը զաշտին վրտա-
յան խորքէ կանչող ստիւն, եւ զոտոնայն
հոն իր միայնութիւնը որպէս ոչմըմուլը ամեն
հի յարձակմամբ մը զարնէ թշնամին ո-
վճառական յաղթութիւն մը տանին անո-
վրայ: Այդ յաղթութիւնը զիւր տար-

[illegible]

Այս չէր աստորոգ-դերմանալոց ու
զածը. գերման քանակը ողորդեալ ու
ռուսական քանակը. իրողը միշտ կա
լէմպէրիկ պաշտպանութեան համար ճա
կատամարտ մղէ իր դէմ, որուն մէջ. ի
երազն էր ռուսական ոյժը խորտակել իր

վերջինս. եկանուպա անձրեւային օրերն ու ցրտերը, նաեւ ի վերջոյ ձիւնն ու փութօրեկները, և ծաղկած. հոշիւներով, մաշկած զգեստներով զինուորներն ըսկսեցին զողով ցրտից. Զօրքերի ուսեստերն էլ շատ անգամակային էր, կերպարներն իրոք էլ կային կամ ուսեստ ըստեր չէին. հաց չէր հասնում, զինուորները շատ անգամ որդէս ու սուստ ստանում էին ցրտին, դարի կամ ալիւր, որ եթէ աջողովին թափելով ուսեստ, մեծ բառականութիւն էին համարում. շատ անգամ ուսեստը կտրուէր ուսում, չէր լսում, աստուծոնք կարատելով և ընդերքը մաշելով, Այսպիսի վիճակից բնական էր որ ստաջ դային հիւանդութիւններն ու մահեր, ուստի դրանոցները դարձան հիւանդանոցներ, չկային նաեւ բէիչի ու զեղեր, ուստի մեռնում էին օրական խորլորներով, անգամ հազարներ. Այդ պարագայում սկսեցին զանգուածային դատաւճուածիւններ, փախչում էին ամէնքը, թիւրք, զերլա, հայ, որոնցից շատերն էլ բանվորով, գնդակահարովեցին, այնու ու մեհայնիւ փախուտաւ շարունակվից. դատաւճիւններն ասում էին՝ «Ասէլի լաւ, ասումն օր մեռնիկուց» մի անգամ կը մեռնենք»։

Պատերազմի է հետ միաստամանակ յայտարարվել նաև մեծ ջլհաթը, որպախան պատերազմը քրիստոնեաների դէմ, ուստի քրիստոնեայ գինւորներին սկսեցին նայել խոբթ ուղերով և ծուռ բըրաններով, ծծի, հայտնաւել, բազմաթիւն գրկանքներ և ապա դինաթափութիւն Հայ գինւորները որպէս անպատահիկ տարրեր թիւրքական բանակում՝ դինաթափութեան և դետւղեցին հետաւոր զաւանդներում ճանապարհաշէն և ժողնադող բանակներում՝ որպէս դործաւոր և բռնանակի Սա արդէն անտանելի, նուաւաւուցել էր որմանդամայն: Դատ հայ գինւորներ անզամ սպանվեցին՝ դադանիկամ յոյանի, անյայտապան, կորան անբառնալի կերպով: Յէտը է ասել, որ այս անպատահութիւնը գէպի հայերը ասուցին իրենց անտանալի երեսները մէկ և մէկ:

[illegible]

(Շարունակելիք) ՄՏՐԱԿ

ԵԿԻՊՏԱԶԱՅ ԿԱՄԱԿՈՐԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿԸ
ՅՐԱՆՍ. ՃԱԿԱՏԷՆ

Հետագայ նամակը գրում է Պ. Լևոն
Գարազաեանի կողմէ, բխիլ իվմիցի Չա-
ստեհան երթասարդ մը, եւ ուղղում է
Ալեքեանյոյիդ մէջ իր բարեկամներին եւ ու-
րացի ընտանիքի մը, որ զայն յատկապէ-
ս կը հաղորդէ մեզի՝ «Արեւ»ի մէջ հրատա-
րակելով հայ թմբեղակներուն հանդէ մը
պատկերով համար:

Կիմանանք քի Պ. Լեւոն Գարագաշեան պատերազմի տառաջ պատճառ ունիք այսօր ինքանացի Պ. Օկիլար Ապրիլի ծանօթ առեւ, իրականում մեծ, բայց եւրոպայական պատերազմին ծաղկում տառաջին օրերուն՝ պատճառը քալլով մեկեւեցաւ իրանաւ, ուր իբրեւ կամուրու մտաւ եւ կը ծառայէ մինչեւ հիմա Օսար Ա. Զօրաբանակին մէջ։

Նաւակին բնաչիրը իրանեւրէն է։ Եւ կը պարունակէ նաւակագրին հասցին՝ զոր պատճառս իեմ մեր խմբագրասան մէջ հաւաքողեղաւ որ հալ բարեկամներուն որուն պիտի ուզէին զայն ունենալ։

Սխրելի Պ. ... և... ընտանիք
Ստացալ սխրելի Կլեմենտն Դավանդ
որուն մեջ Արամնոյնն հետ միասին
ղէպէ խաղաղան մարտադաշտ իրենց
միկնումը կը ծառնուցանէ, Բարեբաղդու-
թիւն կը մաղթեմ իրենց և թող Ստա-
նուած սրաշապանէ շէրենք, որովհետեւ ես
մեծ վառանդ թիւն եմ իմ Սնոր վրայ Սեա-
տցմ որոյս երայ Արքայն, հեռախաղաղան

Ներքը, և պատրաստվում է ինք մեռանելու՝
եթէ ոչ Բնդանօթի որոտացող կրակից,
այլ քաղածութիւնից։

Անշուշտ ժամանակ չէ անդրադառ-
նալ այժմ մի տարվայ անցքերի վրայից
որոնք եղան շատ ահաւոր ու նականաւա-
րային թէ՛ ամբողջ թիւերից, եւ թէ՛
վանքի համար, Այժմ միայն իտալեցի
կիւրպի կ'անցնեմ գլխաւոր դէպքերի
վրայից, որոնք յանդիցին վանի միաւ-
սեայ կռիւն եւ Վատպուրախանում անդի
ռանցած սոսկալի կոտորածին ու աւե-
րածներին, որոնք շատ աւելի անոնքի
անդադարանելի կ'ընեն քան 95—96 կոտո-
րածները:

Նախ ասեմ, որ կոտորածի արտաքին երեսը, հայերի զինուորացուածութեան հայցն եղաւ, իսկ ներքին երեսը՝ զինացը, ուրբա պատերազմը ջրհասոնէն էր դէմ Վալդէֆէլէի բէլը Վարդգէս Պապարականին, որք կեղծելով արդէն փարստովէն էր, կեղծիք՝ որ պատարաստվել էր իթթիհատի կոմիտէից, որոչ կերպով արտայայտվել էր շատերին։ Այս երկիրը կամ իսլամները պիտի լինէ կամ ջրիտոնէնները, ուստի իր բոլոր ջանքը եղաւ. բնակչից անէլ ջրիտոնեայ հայն ու ստորին, զաւրուքանդ անէլ նրանց սոներն ու տեղեւրըն, և նրանց տեղում բնակեցնել իսլամ դավթականներին։ «Հայերի բնակարաններ ի տեղեւրում այս աշխոն ցաիք եմ անէլ տարւոլ» — ասել էր վաղստեպած վալդէն։

Թիւրքիայում քրիստոնեաների վերնաորակաութեան հարցը բարձրանալուց հաջեւ մի շարք յետոյ, միտնում որպէսզի հայերը չտան հիսաթիւարի մասը զլիւեցին թիւը զինւորական կենքեքից հետեւալ պատճառներով։ Զորանոցային սղոտահեանքը, քրիստոնեաների մասին զորքեազգիւմէ խաղաթիւնները, բարոյական, ազգայնապահական, միջնէ իսկ ստամուքսային անհրաժեշտ պայմաններէ բացուկայութիւնը պատճառ եղան, որով հայ զինուորը աշխատեց միշտ խուսափել զինուոր գաղանալուց, թէկուզ ծանր, կործանիչ պայմաններով։

Այս հիստորիան չբնականին էր, որ ծագեց եւրոպական պատերազմը և թիւրքերան էլ ընդհանուր զօրակոչէ հրամանակն, զէնքի կոչելով մինչև 45 տարեկան տղամարդ ընտրութիւնն ապառ, որոնք զայս թիւն ունեցող օրէնքներով զերծ էին զհետադարձութիւնից, արդէն իրանց ամբողջ կեանքում վճարած լինելով զհետադարձ տուրքը, թէն իտու զգուհու թիւն լալից, լայց իտեհ հայերն, իրեն փոքրագոյն չարք՝ համարակողեցին ու Դաշնակցական Պ. Արամի տաաջնորդութեամբ առաւել-զուսույցով մեծ թափօր կազմելով, զհետադարձն դիտարկելով արձանագարելցին, շատելն էլ զիւրաբական փրկաւք զվարկելով արապականցին, ինչ որ թիւք կառավարութեան համար շատ աւելի զվերկեան էր, և արդէն թիւքական սնանկ գանդը լցնելու պատճառով էր, որ օրէնքի փոփոխութեան էր կատարակ ռ. սովորով զինւորները զէնքի տակ էին կանչվել:

Զորավոյնէ հետ ծաղից պատերազմական պետչւններն մատակարարութեան հարցին խաղճամբներքից զատ զինուորական միջև ըլլող պիտոյնքը հասաքիցին Ժողովարդից և միմարդայ մատամբ հայերից՝ որպէս նուէր, ինչպէս հաց դաբի, խոտ, դէնստ, կօշիկ, զինւորական բոլոր պէտքերի փոխադրութեան համար ձի, առջ, եղ, հալաբաւոր օշխաբներ ամբամ աղ, ճրտիկ պտորոյգ, զգալ և այլն չալ զիւրերը պարտապէս թաղանջեցին, հալ վաճառականները մտանկութեան աստիճանի հաստի կոտորաբութեան անբաւ ու անխելք պահանջներին բաւարարութիւն տալուց, որա՛յ ձեռք տալապտում վճարելէ ամուսակներ էլն տալիս՝ դիւանան հեղձմանքով ամեղով «ինչեւ էք վախենում», Ռուսաստանից աստցված պատերազմական տուգանքից ներ պահանջները պիտի վճարվեն տպաւ գայում»։

Ձեր նաչած հայերի աշխատակիցներին, որ նրանք անձով ու
գրքամով անտուժ էին թիրաքավորան ըստնա
կին, հեռախոսով էր նսրից սկսեց շուշ
տով, ըստ մանուսանդ Թերթրիան
մասնակցեց պատերազմին։ Ձերնորները
մեծ մասամբ արդեն իրանց * անեցած
չորերով ու կոչիկներով էին դնացել ըստ
նախկին ծառայություն - դրանք անշուշտ նա
րեք հեղինակ չառտով մայակներն ու ծակ

